

Андрій Непомнящий,

професор Таврійського національного університету
ім. В. І. Вернадського (Сімферополь), д-р іст. наук

Повернення Бузескула

(Рецензія на: *Бузескул, В. П.* Всеобщая история и ее представители в России в XIX и начале XX века / отв. ред., подг., вступ. ст., биографический словарь-указатель И. В. Тункиной. – М. : Индрик, 2008. – 832 с., [8] л. ил.)

Нещодавно вперше в повному обсязі побачила світ фундаментальна праця з історії науки, підготовлена видатним фахівцем з питань античності, середньовіччя, джерелознавцем й історіографом Владиславом Петровичем Бузескулом (1858–1931). Постать відомого дослідника соціально-політичного напрямку в історіографії античності довгі роки обходили увагою радянські вчені, які з упередженням ставилися до творчості представників буржуазної науки. Монографія академіка В. П. Бузескула містить ґрунтовний огляд доробку вітчизняної історичної науки, починаючи з XVIII ст. і аж до кінця 20-х років XX ст. Автор підбиває підсумки досліджень російських учених історії Стародавнього Сходу, антикознавства, медієвістики, візантинознавства, слов'янознавства, історії Нового часу. Повне видання поважного автора з'явилося завдяки наполегливим студіям у галузі історії науки директора Санкт-Петербурзької філії Архіву Російської Академії наук, доктора історичних наук І. В. Тункіної.

Все життя В. П. Бузескула було пов'язане з Харківським університетом. У квітні 1890 р. він обійняв посаду екстраординарного професора, а у 1895-му, після захисту докторської дисертації, його затвердили у званні ординарного професора. Пропрацювавши на викладацьких посадах чверть століття, вчений у травні 1910 р. був удостоєний звання заслуженого професора загальної історії. Протягом 1901–1906 рр. він був деканом історико-філологічного факультету, виконував обов'язки ректора. Останні роки життя В. П. Бузескул присвятив ґрунтовній праці з історії науки «Загальна історія та її представники в Росії у XIX та на початку XX століття», яку він розглядав як підсумок своєї 50-річної наукової діяльності. У ґрунтовній вступній статті І. В. Тункіної розкривається історія підготовки В. П. Бузескулом монографії. Побудована на невідомих історикам науки численних архівних матеріалах, вона вносить багато нового у характеристику стану справ в Академії наук СРСР,

роботи Комісії з історії знань, дає більш повне уявлення про особисті стосунки академіків.

Виявляється, що перші дві частини праці В. П. Бузескула вже видавалися у 1929-му та 1931 р. у Ленінграді з цензурними правками та численними вилученнями. Доля третьої частини склалася досить драматично. У одному з листів до свого колеги й друга Сергія Олександровича Жебельова В. П. Бузескул зауважив: «Не тільки книги, але й люди мають свою долю; не до всіх вона благоволяє, й історія не завжди справедлива, не завжди дотримується правила «кожному своє». Одних звеличує, про інших забуває». У цю життєву формулу, як не парадоксально, цілком і повністю вписується доля наукової спадщини її автора. У ті складні роки керівництво АН СРСР не мало ніякого бажання випустити третю частину праці вченого. Зрозумівши це, В. П. Бузескул робить спробу опублікувати її у Всеукраїнській Академії наук, куди направляє відповідний запит. 16 грудня 1930 р. вчений отримав телеграму з Києва, якою адресат інформувався, що прийнято рішення про публікацію його книги у видавництві ВУАН. Автору пропонувалося терміново подати рукопис. В архівному фонді Всеукраїнської Академії наук, який відклався в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, збереглися два варіанти перекладеного українською мовою тексту третьої частини роботи В. П. Бузескула (остаточний варіант з правками та неправлений примірник перекладу). Проте, з політичних мотивів робота так і залишилася рукописом.

І все-таки праця В. П. Бузескула була опублікована у Києві. Дві перші частини «Загальної історії...» в редакції 1929–1931 рр. побачили світ у 2004 р. Перевидання готувалося до друку в Інституті сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України (відповідальний редактор О. Б. Бубенок, вступна стаття Л. В. Матвеевої).

Публікація всіх трьох частин капітального дослідження В. П. Бузескула була здійснена минулого

року. Їй передували багаторічна титанічна праця І. В. Тункіної з підготовки нового оригіналу за тими рукописами «Загальної історії...», що збереглися в особовому архівному фонді В. П. Бузескула, скрупульозне вивчення епістолярної спадщини вченого. Таким чином, вперше побачила світ не лише третя частина праці, що ніколи раніше не публікувалася. Були відновлені для дослідників численні купюри, зроблені цензорами при виданні перших частин, виправлені друкарські помилки. Історики науки, фахівці з біографістики, у першу чергу, звернуть увагу на «Біографічний словник-показчик», що займає майже половину видання (с. 477–831). Безперечно, він становить самостійну наукову цінність. І. В. Тункіна вмістила там довідки не лише про істориків – фігурантів «Загальної історії...», але й про багатьох радянських і су-

часних подвижників науки, чиї публікації були використані для підготовки ґрунтовних коментарів.

На жаль, відсутність в останнє десятиліття повноцінного наукового обміну інформацією, належного книгообміну між Україною і Російською Федерацією відбилася на повноті списків літератури до довідок названого вище показника. Хочеться звернути увагу шановної п. В. Тункіной на Інтернет-ресурси Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (розділ «Учені України»), матеріали якого допомогли б істотно доповнити цей унікальний на сьогодні біографічний довідник.

Книгу В. П. Бузескула через 75 років після її написання повернуто читачам у повному обсязі. Сподіваємося, що ця знаменна подія в історії історичної науки стане відчутним поштовхом до подальших студій у галузі історії науки та біобібліографії.